

JANI TOIVOLA

Kosmos

RAKKAUDESTA

JANI TOIVOLA RAKKAUDESTA

*KOSMOS

© JANI TOIVOLA JA KUSTANNUSYHTIÖ KOSMOS 2021

ISBN 978-952-352-089-9

***KOSMOS**

PAINETTU EU:SSA.

*Teille, jotka olitte ennen meitä. Kiitos sanoista,
teoista ja rohkeudesta. Kiitos historiasta.*

ALUKSI

KILJAVA, HEINÄKUU 1991. Kesä oli unelmien täyttymys, sillä olin ensimmäistä kertaa leirillä töissä. En ollut enää lapsi mutta en vielä ihan aikuinenkaan, vaikka sisällä siltä jo aavistuksen tuntuikin. Keho huusi jo aikuisen kokemuksia, mutta mieli oli vielä lapsuuden jäljiltä pehmeä. Vaikka kehossa oli paljon uhoa ja kapiinaa, leiri ja sen tuttu turva puhuttelivat edelleen. Tuntui lottovoitolta, että olin päässyt leirille töihin. Olin saanut tiedon työpaikasta jo puoli vuotta aiemmin, ja olin rukoillut koko talven ja kevään, että pysyisin hengissä saadakseni nähdä vielä kesän ja olla leirillä töissä.

Pidin henkeni leirin alkuun asti, ja aloitin työt keittiöapulaisena. Meidän tehtävänämme oli ruokkia toistasataa lasta aamusta iltaan. Haddaway soi täysillä mankassa kun kuorimme perunoita, tiskasimme astioita tai paistoimme ulkokeittiössä jauhelihaa.

Olin mennyt leirille ensimmäistä kertaa yhdeksänvuotiaana vastahakoisesti äidin kehotuksesta. Rakas-

tuin kuitenkin miltei saman tien kaikkeen ja kaikkiin. Silloin ajattelin etten halua enää koskaan mitään muuta elämääni. Erityisen ihastunut olin Iiroon ja Ramiin. He olivat minua muutaman vuoden vanhempia ja leirin suosituimpia kundeja. Ramilla oli siniset silmät ja vaalea jenkkisiili. Iiron silmät olivat ruskeat, iho täydellinen oliivin sävyinen. Hänellä oli huulen yläpuolella kaunis luomi, vähän kuin Cindy Crawfordilla, sekä mahonginruskea puoleen korvaan ulottuva tukka, jossa oli keskellä jakaus. Molemmat pojat pelasivat lätkää. Heillä oli kesähelteessäkin pilottitakit, joihin kaikki tytöt halusivat kääriytyä. Se oli merkki seurustelusta, samalla tavalla kuin luokkasormus kaulanauhassa. Minäkin halusin seurustella heidän kanssaan, mutta salaa tietenkin. Iiro oli komeampi ja Rami hauskempi. Iiro oli ujompi, vaikken sitä silloin omalta ujoudeltani ymmärtänyt. Kaikki parhaat ystäväni leirillä olivat kuitenkin tyttöjä, joihin yritin parhaani mukaan ihastua – huonolla menestyksellä. Välillä mietin, pitivätkö Iiro ja Rami minua kilpailijana. Tuskin, mutta ehkä he kadehtivat hetkittäin sitä, että tytöt kertoivat minulle salaisuuksiaan.

Silloin ensimmäisenä leirikesänä minuun iskosui halu olla kuin Iiro ja Rami. Janosin olla samalla tavalla huoleton ja suihkunraikas päivästä toiseen. Halusin oppia rakastamaan itseäni yhtä luonnolli-

sesti ja ehdoitta. He vaikuttivat olevan kaikkea juuri sopivasti. He eivät koskaan syöneet, puhuneet tai tunteneet liikaa, ja sanoivat aina juuri oikeat asiat oikeassa paikassa. He olivat riittävän lähestyttäviä mutta eivät ylitsevuotavan sosiaalisia.

Vuosia myöhemmin, ollessani keittiöapulaisena, leirin kohokohta oli koittamassa. Kesän puolivälissä järjestettiin aina valtavat puolivälijuhlat kaikille leiriläisille. Oli musiikkia, tanssia ja sketsejä, ja ilta huipentui diskoon. Minua pyydettiin yllättäen juontamaan illan ohjelmaa. En ollut millään tavalla leirin showmies vaan lähinnä hiljainen tarkkailija, ja annoin mieluummin tilan muille. Olin kyllä esiintynyt lukuisia kertoja koulun juhlissa, mikä oli yleensä johtanut kiusaamiseen. Epäroin esiintyjää itsessäni lavan vetovoimasta huolimatta. Yleensä ennemmin jarruttelin kuin annoin mennä.

Meitä juontajia oli kaksi ja yleisössä koko leiri. Lavalta käsin tapahtuman mittakaava tuntui vähintäänkin stadionkonsertilta. Ilta meni tasaisen hyvin, kunnes tultiin illan viimeiseen juontoon. Lavan takana tapahtui jotain odottamatonta, ja meidän piti keksiä jotain yleisön viihdyttämiseksi ennen illan viimeistä ohjelmanumeroa. Hetken epätoivoisen haahuilun jälkeen tuntui kuin jokin olisi ottanut minusta vallan. Kadotin kaiken kontrollin

ja aloin esittää keksimääni hahmoa. Jollain tavalla sain myös toisen juontajan mukaan. Seuraavassa hetkessä havahduin siihen, että yleisö nauroi. Mitä enemmän yleisö nauroi, sitä leveämmät alkoivat olla omat juttuni. Lopulta tuntui kuin olisin ratsastanut koko valtavan yleisömeren päällä.

En ollut koskaan elämässäni kokenut mitään vastaavaa. Olin täysin itsessäni ja hetkessä, en sensuroinut tai tarkkaillut itseäni. Mitä avoimemmin näytin itseni, sitä täydemmäksi muodostui hetki yhdessä yleisön kanssa. Esityksestä puhuttiin monta päivää. Kaikki hämmästelivät, mitä minulle oli tapahtunut. Sitä hämmästelin itsekkin. Se, minkä olin aina tiennyt olevan sisälläni, oli noussut hetkeksi pintaan.

* * *

Helsinki, huhtikuu 2019. Olin aikanaan halunnut näyttelijäksi, koska halusin tarinoilla muuttaa maailmaa, ehkä tulla näkyväksi myös itse. Nyt kuitenkin olen juuri sulkenut viimeistä kertaa eduskuntatalon oven perässäni kahdeksan siellä vietetyn vuoden jälkeen. En ollut koskaan ajatellut, että se voisi olla paikka kaltaiselleni: en ollut korkeasti koulutettu enkä muutenkaan vastannut olemukseltani niitä poliitikkoja, joita televisiossa näin. Minulle oli kui-

tenkin vakuuteltu, että talossa oli tilaa ja tarvetta kaltaisilleni.

Olin valkoisen kansan ensimmäinen musta edustaja. Odotukset olivat yhtä suuret kuin lehtien otsikot, ja minä yritin haastatteluissa sopertaa, että olin korkeintaan keskinkertainen ja vasta matkani alussa. Tunnistin kyllä hetken historiallisuuden ja yritin sanoa, että en oikeastaan ollut tehnyt tätä matkaa ollakseni ensimmäinen tai ainoa vaan pysyökseni itseni ja ihmisyyden rinnalla. Tuntui kuin kaikki olisivat katsoneet hahmoa, johon jokainen liitti ne toiveet, ominaisuudet ja odotukset, jotka olivat heille itselleen tärkeitä. Tunnistan taipumuksen hyvin; olen itsekin liimannut vastaavia odotuksia ystäviin, rakastajiin sekä historian merkkihenkilöihin. Kuormanut omat odotukseni heidän niskaansa näkemättä kunnolla ihmisiä pinnan alla.

Seison eduskuntatalon viereisessä puistikossa. Käsissäni on valkoinen pahvilaatikko täynnä kirjeitä ja tulostettuja sähköpostiviestejä. Laatikko on avustajani huolella pakkaama, ja se on teipattu tiiviisti kiinni. Sen päällä on leveä musta kankainen nauha. Olen saanut ohjeen olla avaamatta laatikkoa tai ainakin avata sen turvallisessa ja rakastavassa seurassa ja vasta sitten, kun olen saanut riittävästi etäisyyttä näihin vuosiin. Laatikko näyttää ulkoapäin

houkuttelevalta lahjapaketilta, mutta sen sisältö on kaikkea muuta. Se on täynnä kansalaispalautetta vuosien varrelta. Olen saanut myös paljon kauniita viestejä, mutta tiedän lukematta, että nämä kyseiset keskittyvät lähinnä ihonväriini, seksuaaliseen suuntautumiseeni ja vanhemmuuteeni. Nämä viestit ovat aggressiivisia ja solvaavia. Ne tyypistävät kokonaisen ihmiselämän muutaman ominaisuuden irvikuvaksi. Laatikko on täynnä ulkopuolisia ihmisiä tunkeutumaan kaikkein yksityisimpään osaan identiteettiäni kuin se olisi vapaata riistaa. Elämme toki näennäisesti historiaamme sivistyneemmässä ajassa, jossa valtaa ei merkitä enää fyysisillä kahleilla, mutta niiden henkinen juopa kantautuu myös tähän päivään.

Myös nämä viestit laatikossa ovat yksi totuus, nämä ajatukset ihonväristä ja seksuaalisuudesta. Yksi osa sitä totuutta, jota me ihmiskuntana kannamme mukamme. Se ei pyyhkiydy pois katsomalla ohi, ja siksi olen yrittänyt viimeiset kahdeksan vuotta olla sulkematta siltä silmiäni. Olen yrittänyt varjella sitä osaa itsessäni, johon nämä viestit osuvat ja jossa ne tekevät kipeää. Houkutus ja tarve kasvattaa suojamuuri on ollut suuri, mutta silloin aiemmin hengityksen salvanneista sanoista tulisi juurtuneen arkipäiväisiä. Silloin ajattelin, että avain selviytymiseen on paksu nahka, ei muutos kovassa maailmassa.

Minulla on toki itsesuojeluvaisto. En kulje jatkuvasti haavat auki levällään ja yritän olla näkemättä itseni uhrina, jottei siitä tulisi elämäni päätarina. Olen kuitenkin valinnut pitää oven raollaan. Istahtaa hetkittäin alas ja antaa sanojen vaikuttaa. Lukea, nähdä, kuulla ja yrittää ymmärtää. Yleensä ne, jotka kannustavat ohittamaan epämieluisat sanat, ovat niitä, joihin ne eivät osu. Heillä on vielä mahdollisuus valita olla kuulematta tai näkemättä. Kun joku vieressä sanoo että sattuu, ilkeistä sanoista tulee näkyviä. Se heittää valokeilan huoneeseen ja näyttää, että me ihmiset olemme myös tällaisia, myös julmia.

Jo lapsena ajattelin, että elän yhtä aikaa kahdessa todellisuudessa ja yritin ymmärtää, miten kaksi niin erilaista totuutta voi elää niin liki toisiaan ja silti täysin erillään. Minä elin arkeani todellisuudessa, jossa kaikki vastaantulijat olivat valkoisia. Kasvottomat ohikulkijat totesivat, etteivät mustat ihmiset kuuluneet tänne, suomalaisuuteen. Ettei heitä ollut olemassa täällä. Samaa sanoivat katumainokset, sanomalehdet, uutiset, sadut, elokuvat ja koulun opetusohjelma. Sanoessaan näitä asioita he katsoivat samalla silmiin minua, joka olin täällä ja olemassa. He puhuivat väärällä kielellä tai katsoivat oikeudekseen olla sanomatta mitään. Valitsivat katsoa ohi ja olla tunnustamatta. Opin kantamaan mukanani

kahta maailmaa, joiden välillä vaihtelin. Oli oma sisäinen maailmani, johon mahtui kaikki, mitä minä olin. Sitten oli ulkomaailma, johon astuessaan piti muistaa jättää asioita itsestään kotiin. Välillä unohdin ja tuli ongelmia. Oli myös asioita, joita oli mahdotonta jättää pois. En voinut peittää omaa ihonväriäni ja sen historiaa ihmisten silmissä. Nuket, herkkyyks ja pehmeys oli mahdollista jättää kotiin. Samoin tanssi ja parhaat ystävät. Oli myös mahdollista jättää itsensä kokonaan kotiin ja kävellä pelkkänä kuorena maailmassa, jota suurin osa läsnäolijoista piti ainoana.

Miten joku voi sanoa, että jonkun elämä ei ole totta tai oikeaa, kun samaan aikaan se elämä tapahtuu ihan siinä silmien edessä? Että minäkin olen ihoineni ja ajatuksineni. Minulla myös on tarina jolla on historia ja joka tapahtuu tässä hetkessä ja jolle näen tulevaisuuden.

Minulta usein kysytään, millaista politiikassa oleminen oli tai oliko se sitä, mitä odotin sen olevan. Päätöksestäni pyrkiä politiikkaan on niin kauan, että on vaikea enää muistaa, millaisia olivat mielikuvat paikasta ja elämästä, jota en vielä silloin elänyt. Odotukseni kohdistuivat lähinnä siihen, mitä halusin saada aikaan: mihin vaikuttaa ja mitä muuttaa. En ajatellut oikeastaan ollenkaan, miltä minusta tuntuisi olla politiikassa tai edes, että lopulta siellä kaiken

ytimessä ovat haavoittuvat oikeat ihmiset. Poliitiikka oli minulle käsite tai tarina, puoli yhdeksän uutiset tai Iltalypsy.

Vaikeinta lopulta olikin itsestään kiinni pitäminen. Ettei kadottaisi itseään politiikan maailman: siihen tarinaan tai sen rooleihin ja vuorosanoihin. Niiden ulkopuolella oli hyvin vähän liikkumatilaa, eikä sivukäytävillä nuuskimisesta yleensä palkittu. Eduskunnan normit tuntuivat häkellyttävän tiukoilta ja vanhanaikaisilta, kuin olisin palannut takaisin yläasteen käytäville: uskallus ylittää annettuja rajoja vaati yksilöltä valtavaa ponnistelua ja rohkeutta, ja usein sitä seurasi ulkopuolisuuden tunne. Kukaan ei kieltänyt olemasta oma itsensä, mutta mikään ympärillä ei siihen myöskään kannustanut. Toisilla on kyky selviytyä tällaisissa ympäristöissä, mutta minulle se oli alku itseni kadottamiselle. Vuosille, joiden keskellä olin vallanpitäjä ja samaan aikaan vallan alla.

Mitä pidempään ihminen viettää aikaa missä tahansa yhteisössä, jossa oman persoonan rajat määrittelee vahvasti joku toinen tai yleinen tapakulttuuri, sitä epävarmemmaksi alkaa suhde omaan ytimeen helposti muuttua. Aloin hiljalleen kyseenalaistaa minulle luontaisia itseni palasia: pukeutumistani, ajatteluani, sosiaalista piiriäni sekä tapaan liikkua ja ilmaista itseäni. Kaiken näkee kunnolla vasta

kun astuu talosta ulos. Ensimmäistä kertaa uskalsin miettiä myös sitä, miten minuun oli vaikuttanut se, että olin ollut viimeiset kahdeksan vuotta lähes poikkeuksetta ainoa huoneessa.

Olin 41-vuotias, kun jätin politiikan taakseni. Tuntui kuin olisin seissyt keskellä autiomaata: joka suuntaan oli yhtä pitkä matka, eikä minulla ollut hajuakaan, mihin suuntaan pitäisi lähteä. Tässä kohtaa elämää oman linnakkeen kuuluisi kai olla jo valmis. Minä olin juuri päättänyt kahdeksan vuoden rupeaman maailmassa, joka jää taakse samalla hetkellä, kun sulkee oven. Olin halunnut lähteä, mutta en ollut miettinyt seuraavia askelia. Niin paljon oli muuttunut minussa ja ympärilläni. En tunnistanut sitä kuka olin, enkä muistanut enää kuka olin ollut ennen näitä vuosia. En ollut varma, osasinko enää edes rakastaa itseäni. Niin paljon oli vuoltu menneinä vuosina pois. Niin paljon jätin itse vapaaehtoisesti taakseni ja toisaalta niin paljosta vaadittiin luopumaan. Kyky olla yhteydessä itseeni ja muihin on kannatellut minua läpi elämän, mutta nyt tuntui, että siinä välissä oli valtava muuri.

Pelon rinnalla oli etäinen aavistus vapaudesta ja mahdollisuudesta aloittaa jollain tavalla alusta. Kuka minä haluaisin olla, jos ei tarvitsisi enää pelätä? Täytyisi tunnustella, muistella ja tutustua itseeni

uudelleen. Opetella laajentamaan omaa elinpiiriäni ja liikeratojani. Antaa itselleni lupa värittää yli löytääkseni uudet ääriviivat. Puhua, nauraa, viittoa ja ristiä jalkani. Pukeutua uusiin vaatteisiin ja erilaisiin sanoihin. Sulattaa paksuuntunut nahka. Asettua taas samaan pöytään itseni kanssa. Opetella rakastamaan itsessäni uudestaan kaikkea sitä, mikä katosi matkalla, ja myös kaikkea sitä, mitä en vielä ole uskaltanut pöytään tuoda ja minkä olen piilottanut jopa itseltäni. Haluaisin uskaltaa kutsua pöytään myös muita. Tunustaa rakkauteni oma erehtyväisyyteni edellä. Oppia rakastamaan muita. Enemmän ja kiiruhtamatta.

Olen koko elämäni etsinyt rakkautta. Ehkä viimeisemmin kuin mitään muuta. Kaikissa sen muodoissa. Niin yksityisesti kuin koko yhteiskunnan tasolla. Jossain kohtaa erkanin itse omasta tavoitteestani. On kuitenkin kai pakko oppia ensin rakastamaan itseään, ennen kuin voi ottaa samaa vastaan muilta. Täytyy ainakin saada narun päästä kiinni. Siitä eteenpäin voi opetella rinnakkain molempiin suuntiin. Kohti itseä ja kohti muita. Tämä on kirja minun kokemuksestani, ja kerron asiat niin kuin ne itse muistan. Kirjassa esiintyvien henkilöiden nimet on muutettu.

* * *

Tämä kirja on sinulle, jonka asetin itseni yläpuolelle. Halusin olla sinä ja samalla sinun olemassaolosi oli muistutus omasta olemattomuudestani. En koskaan osannut nähdä sinua vajaana tai tarvitsevana. En koskaan tarjonnut apua tai mahdollisuutta puhua, vaikka minä osasin jo käyttää sanoja. Minä olin väärässä. Olimme yhtä rohkeita ja yhtä peloissamme. Yhtä vajaita ja vapisevia. Eri tavoin. Kerro jos haluat koskaan puhua. Minä olen täällä. Utelias oppimaan sinusta.

Tämä on sinulle, joka olet kaltaiseni. Alusta asti ulkokehälle asetettu. Sinä joka kerta toisensa jälkeen nostit pääsi takaisin pinnalle. Joka piilottelit, häpesit ja vaikenit. Sinä joka itsepintaisesti kaikesta huolimatta loistit, vaikka viimeiseltä riviltä. Sinä joka tiesit kikatuksesta ja ylisuurista sanoista. Sinä joka selvisit haavoista huolimatta. Olet yksi oikopolkulisista. Joku joka voi omalla tarinallaan vapauttaa muita. Tehdä ihmisenä olemisesta enemmän jokaisen omaisuutta. Kuuntelusta ja kohti menemisestä valveutuneita hyveitä. Mutta muista, että tehtäväsi ei ole vain opettaa ja palvella muita vaan elää omaa elämäsi.

Tämä on sinulle, joka tulit paikalle silkasta uteliaisuudesta. Tulit ehkä paikalle ymmärtääksesi. Saadaksesi vastauksia. Ehkä antaaksesi anteeksi. Ehkä

tulit paikalle puhtaasti itsesi vuoksi. Sukupuolesta riippumatta tai siitä irrallaan.

Tämä on sinulle, joka olet aina kokenut, että elämä on helppoa ja luontaista. Olen vilpittömästi onnellinen puolestasi. Ehkä sinä voit tämän kirjan kautta ymmärtää paremmin jonkun toisen todellisuutta. Saada muistutuksen, että maailma näyttää erilaiselta katsojasta ja kokemuksesta riippuen. Ja että meillä jokaisella on oma osamme yhteisessä. Ehkä joudut näiden kysymysten äärelle vanhempana tai kun kohtaat jotain odottamatonta, joka haastaa kaiken sen, minkä varaan olit elämäsi rakentanut.

Tämä on sinulle isäni jota ei koskaan ollut. Ja kuitenkin olit väistämätön osa jokaista henkäystäni. Olet kulkenut mukanani isättömyytenä, joka irrallisuuden ohella antoi myös oikotien itseeni. Minulla on ikävä sinua.

Tämän minä olen oppinut rakkaudesta: ei ole mitään sääntöjä.

Kun Jani Toivola oli 13-vuotias, hänen suurin pelkonsa oli, ettei koskaan oppisi rakastamaan. Samaan aikaan tarjolla ollut miehen muotti aiheutti lähinnä häpeää omasta kehosta ja ajatuksista. Miten löytää yhteys muihin ja ennen kaikkea itseensä?

Vuosia myöhemmin Toivola astuu ulos eduskuntatalon ovista, eikä hän oikein enää tiedä, kuka on ja mitä elämältään haluaa. Vanha erillisyyden tunne on pesiytynyt sisimpään. Lopulta hän ymmärtää, että olemassa on myös kuunteleva, avoin ja utelias miesten maailma. Ja että toivo elää usein siellä, minne ei opeteta katsomaan.

Rakkaudesta käsittelee maskuliinisuutta, kehoa, toiseutta, isyyttä, seksuaalisuutta ja rakkautta Toivolan oman elämäntarinan kautta.

KL 99.1

ISBN 978-952-352-089-9

Kansi: Anna-Mari Tenhunen

